

БУЛІНГ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Алла Кобобел

Головна проблем сьогодні, з якою майже кожного дня стикається суспільство це фізичне насильство, жорстокість, знущання, морально-психологічне приниження особистості. Особливо гостро вона відчувається в той час, коли світова освітня спільнота наголошує про шанобливе, толерантне та гуманне ставлення до будь якої особистості. Однак, військові дії, соціальні негаразди, економічна скрута, загострення міграції, зміни поглядів суспільства щодо певних моральних цінностей сприяють поширенню такого феномену як булінг. При цьому, мільйони дітей страждають від агресивних проявів з боку однолітків або інших за віком дітей, що в свою чергу приводить до тяжких педагогічних, психологічних та медичних наслідків.

Аналіз останніх наукових праць та публікацій свідчить про значний внесок західних фахівців в дослідження причин виникнення булінгу, його теоретичного осмислення, засобів подолання булінгу в освітньому середовищі. Серед них Б. Колоросо (Barbara Coloroso), Д. Лейн (David A. Ljejn), Д. Олвеус (Dan Olweus), Д. Хелстед (David Halstead) та інші. В Україні цю проблематику почали вивчати досить недавно, тому в основному дослідження українських науковців спираються на зарубіжний досвід. На сучасному етапі проблемою булінгу в освітньому середовищі України займаються: Г. Алексєєнко, О. Кормило, Н. Лесько, І. Лубенець, Л. Сукмановська та інші. Не зважаючи на наявність великого спектру досліджень в цьому напрямку, недостатньо розробленими залишаються проблема булінгу в позашкільному освітньому середовищі, тому вибір теми дослідження є актуальним та своєчасним.

Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі сутності соціального явища булінг в закладах позашкільної освіти.

Сучасні вітчизняні науковці для опису явища знущання серед учнів навчальних закладів використовують міжнародний термін «булінг».

Етимологічно слово походить від англійського кореня bully, що в перекладі з англійської означає – хуліган, забіяка, грубіян, насильник; відповідно bullying це цькування, залякування, третирування. Важливо зауважити, що термін булінг тісно пов'язаний з іншими поняттями, зокрема: насильство, агресія, третирування, цькування, мобінг, кібербулінг, хейзінг тощо.

Аналіз наукових публікації вітчизняних та закордонних досліджень свідчить про те, що поняття булінг автори розуміють по-різному і відповідно надають різну кваліфікацію його видів.

Одним з перших дослідників, який привернув увагу суспільства до проблеми булінгу був скандинавський психолог Д. Олвеус. У своїй праці він визначає «дане явище в шкільному колективі як ситуацію, в якій учень неодноразово, тривалий час стає об'єктом негативних дій та нападів з боку одного учня чи кількох учнів» [8]. Д. Лейн наголошує про те, що «булінг є тривале фізичне або психічне насильство з боку індивіда або групи щодо індивіда, який не здатний захистити себе в даній ситуації» [3]. І. Лубенець зазначає, що «для кваліфікації булінгу як будь-яких насильницьких дій з боку

учня (учнів) необхідна наявність таких загальних ознак: агресивна та негативна поведінка, повторюваність та систематичність насильницьких дій, дисбаланс влади чи сили між учасниками та умисність нанесення шкоди» [4, с. 220]. Н. Лалак, В. Пеняк вважають, що «булінг є складним, системним та комплексним соціально-психологічним явищем, що розвивається в ситуації ворожості, страху, конфліктності» [2, с. 134].

З наведених вище визначень поняття «булінг» нами зроблено наступний висновок, що – це систематичні фізичні, соціальні, морально-психологічні прояви агресії з боку особи або групи осіб з метою домінування над іншою особою.

Слід відмітити, що булінг в українському освітньому середовищі перетворився на доволі поширене явище. Розглядаючи проблему булінгу науковець Л. Сукмановська зазначає, що «булінг – явище більш характерне для загальноосвітніх шкіл, де учні об'єднані формально (за віковим принципом), і менш характерна для музичних, художніх шкіл тощо, де діти об'єднані спільним інтересом» [5, с. 57]. Однак, достатній досвід роботи в закладах позашкільної освіти, до яких відносяться вище зазначені інституції, дозволяє нам стверджувати, що прояви булінгу відчуваються й в цієї сфері освіти. Не зважаючи на «спільні інтереси» підлітків, які здавалося б повинні їх «об'єднувати» навпаки сприяють розвитку конкуренції серед вихованців, наслідком чого стає агресія, жорстокість і навіть насильство. Перш за все це пов'язано з тим, що батьки для вирішення своїх амбіцій вимагають від дитини досягнення певного успіху. В силу своєї неустаткованої психології дитина не завжди в змозі досягнути поставленої перед нею мети (успіху). Д. Хелстед доводить, що доволі часто булінг проявляється у спортивних чи інших секціях, коли намір нашкодити та принизити опонентів може бути відповідальністю «рольових» гравців [7]. Данні досліджень Б. Колоросо свідчать про те, що діти приєднуючись до спортивних команд, музичних, театральних гуртків, інтелектуальних клубів зазнавали насилля, зокрема: 48% дітей піддавалися хейзінгу учнями старшої школи, а 29% — здійснили злочинні дії [6]. Доречним буде відмітити висновки А. Король щодо булінгової поведінки дітей, якої вони навчаються. Дослідниця пише, що не бачили б вони моделей жорстокої поведінки серед дорослих, по телебаченню тощо, то таких загрозливих масштабів булінгу можна було б уникнути» [1]. Тому, проблема булінгу залишається актуальною, а фахівці з психології, педагогіки, соціології, юриспруденції б'ють на сполох щодо зростання кількості фіксованих випадків булінгу серед дітей в закладах освіти і поза ними.

Для запобігання та протидії насильству та булінгу в освітньому середовищі Верховною Радою України ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» (2018). Вказаним нормативно-правовим актом внесені зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення (1984, ст. 173-4) та Закону України «Про освіту». Крім того, Міністерством освіти і науки України надано рекомендації щодо застосувань норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» (2019).

Сьогодні заклади позашкільної освіти, зокрема дитячо-юнацьки клуби за місцем проживання стають установами, які направлені на виховання особистості, корекцію агресивної поведінки та інтеграцію її до соціуму. Нажаль з проблемою булінг нам доводиться стикатися майже кожного дня. Важливим при цьому є співпраця закладу з уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України, службами у справах дітей, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді, центрами соціально-психологічної допомоги та іншими установами, які приносять вагомі результати в частині профілактики булінгу серед дітей шкільного віку. В свою чергу, з метою профілактики такого негативного явища заклади позашкільної освіти залучають дітей до змістовного дозвілля в позанавчальний час.

Висновки. Таким чином нами розглянуті сутність явища булінг, яке полягає в агресивних проявах з боку особи або групи осіб з метою домінування над іншою особою. Для попередження проявів цього негативного явища важливим є дотримання чинного законодавства та співпраця з охоронними органами.

Список використаної літератури

1. Король Анна. Причини та наслідки явища булінгу / Анна Король // Відновне правосуддя в Україні. – 2009. – № 1 – 2. – 190 с.
2. Лалак, Н.В. Шкільний булінг як актуальна педагогічна проблема сьогодення / Н.В. Лалак, В. Пеняк // Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука» / ред. кол.: Т.Д. Щербан (гол. ред.);заст. гол. ред.: Jerzy Piwowarski; В.В. Гоблик. - Мукачєво-Чєнстохова : РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2019. – № Випуск 1(26). – С. 132-136.
3. Лэйн, Давид. А. Школьная травля (буллинг) / Под ред. Дэвида Лейна и Эндрю Миллера. / Перевод: Н. Мухина. – СПб.: Питер, 2001. – С. 240-274. – (Детская и подростковая психотерапия).
4. Лубенець І. Г. Насильство серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів (булінг та його причини) / І. Г. Лубенець // Наука і правоохорона. – 2016. – № 1. – С. 218-223. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2016_1_34
5. Сукмановська Л.М. Захист прав дітей у правоохоронній діяльності: курс лекцій [для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» денної та заочної форми навчання] / Л.М. Сукмановська. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 182 с.
6. Coloroso Barbara. The bully, the bullied, and the bystander: from pre-school to high school: how parents and teachers can help break the cycle of violence. – Canada, 2002. – P. 218
7. Halstead David. The bully around the corner: changing brains – changing behaviours. – Brain Power Learning Group, Canada, 2006. — P. 151
8. Olweus D. Bullying at school: what we know what we can do [Elektronic resouse] / D. Olweus – Malden, MA.: Blackwell Publ. – 1993. – 215 p. – Mode access : [http:// books.google.com.ua](http://books.google.com.ua).